
INNOVÁCIÓ A FELSŐOKTATÁSBAN

ABudapestiMűszakiésGazdaságtudományiEgyetemAlkalmazottPedagógiaésPszichológia Intézetének konferenciája – 2008. november 21.

SZÚCS ANDRÁS

AZ INNOVÁCIÓ ÉS KREATIVITÁS EURÓPAI ÉVE

Az Európai Parlament 2008 áprilisában fogadta el azt a határozatot, amelyben a 2009-es esztendő Az innováció és kreativitás európai éve lett. Ez jó alkalom arra, hogy áttekintsük az oktatásinnováció folyamatait és az Európai Unió törekvéseit ezen a szakmai területen. Az e-learning, az információs és kommunikációs technológiákkal, médiával támogatott tanulás, a nyitott és rugalmas (atipikus) képzések területe is szorosan ide tartozik, és külön is figyelmet érdemel.

Egy „európai év” nagyságrendű mozgalom az oktatás világa számára is érdekes lehetőségeket és új célokat jelenthet. Tekintsük át az európai parlamenti határozat néhány fontos elemét, hogy képet alkothassunk arról, mire számíthatunk és milyen üzeneteket hordoz számunkra ez az időszak.

Sokféle retorikával találkozhatunk az innovációval kapcsolatban, ami esetünkben az új ötletek sikeres megvalósítását jelenti, a kreativitás pedig az ötletet, vagyis az innovációelőfeltételét. Fontos megjegyezni, hogy az uniós dokumentum kulcskompetenciának javasolja a kreativitás és innováció képességét, s ez fontos várható kiterjesztése a kompetenciaternek.

Pragmatikus és lényeglátó az a megállapítás, hogy kreativitás és innováció, illetve technológia és üzlet két külön univerzum, és nem egyszerű az átjárás a kettő között. Az európai év fontos ambíciója, hogy segítse az átjárást, a híd építését a két terület között.

A gyakorlati megvalósítás a multiszektorális megközelítés mentén zajlik annak érdekében, hogy a különböző területek – az iparpolitika, a vidékfejlesztés, az információs társadalom, az oktatás és képzés – és a hozzájuk kapcsolódó uniós programok, valamint a politika erői szinergiában támogassák az európai évet.

Csak egyetérthetünk azzal az elgondolással, hogy a felhasználót az innováció forrásaként nevezzék meg. A fogyasztók, a felhasználók innovációs kompetenciáinak erősítése segíti az innovációbarát környezet megteremtését és a szolgáltatásfejlesztést, valamint javíthatja az innováció hatásfokát e lehetőségek tudatos használatával. Ez nagyon igaz az oktatásinnováció világára is. Természetesen a mi esetünkben a tanulórol

beszélünk, akit egyébként is hajlamosak vagyunk elfelejteni – a permanens reformfolyamatok lázában –, amikor fontos döntések előkészítéséről esik szó.

Kiemelésre kívánkozik az a rokonszenves megközelítés a parlamenti határozatból, ami kevésbé erősíti az utilitárius szemléletet: nemcsak a versenyképességgel, a globalizációval, a hatékonysággal, a munkaerő alkalmazkodóképességével érvel, hanem ezzel egyenrangúan szól a kreatív gondolkodásmódról mint az egyén sikeres és kiteljesedett életének segítőjéről, valamint az önkifejezés, az esztétikai érzékenység fontosságáról. Ez vonatkozik mind a formális oktatásra, mind pedig a nemformális és informális tevékenységekre a munkaerőpiacon és azon kívül. Így a Kreativitás és Innováció Európai Éve jelentős politikai és kommunikációs felhajtóerőt jelent majd az oktatásinnováció számára a következő időszakban, és segítheti a súlyponti kezdeményezések átlendülését a holtponthoz és a valódi áttörés eléréséig.

AZ E-LEARNING METAFORÁK VÁLTOZÁSA

Felidéznék néhány személyes emléket, tapasztalatot: 2004-ben egy európai konferencián kaptam szót a távoktatás és e-learning perspektíváival kapcsolatban, és akkor kissé romantikus hangulatban „Stormy waters and fair winds” (Viharos vizeken, jó széllel haladva) címet adtam az előadásomnak. Akkoriban másféle elvárás élt köreinkben az információs és kommunikációs technológiákkal kapcsolatban. Dinamikus, kicsit türelmetlen várakozás jellemezte ezt a területet, gyorsabb integrálódást és fejlődést feltételezve nemcsak az oktatási eszköztár, de az oktatási rendszerek vonatkozásában is, köszönhetően az információs technológiák fejlődésének. Két éve egy hasonló helyzetben az „Underground waters of e-learning” – talán „búvópatak” lehetne a szinonima – jelenségről beszéltem. Továbblepve e gondolat mentén, hadd hívjam fel a figyelmet egy mostanság népszerű, vitákat keltő, az eredeti angol kifejezés szerint „rhizomatic learning”-nek mondott fogalomra – magyarul úgy mondhatnánk: a „tanulás televénye” –, ami az oktatás-tanulás világát egy igen szemléletes, ha nem is egészen pontos biológiai hasonlással illeti. A kifejezés fizikai alapja az a hasonlóság, amely felfedezhető a földalatt fejlődő, kiterjedt gyökérszövedékekből hirtelen kinövő hajtások, termőestek sokasága és a proliferálódó, az informális és nonformális tanulási kontextusok, helyzetek számának gyarapodása, az információs és kommunikációs technológiák legkülönbözőbb használata között.

A tanulás spontán és ma már nagyjából koordinálatlanul fejlődő, diverzifikálódó gyakorlatrendszer számos független csomópontból áll, amelyek mintegy önálló terjedésre, növekedésre képesek, nincs középpont, nincsenek gátló határok. Gondoljunk csak az internetes blogokra vagy a „wikik”-re. A hozzáférés és az együttműködés lehetősége mindenki számára adott, és az ismeretek, asszociációk sokasodása szinte korlátlan. Ugyanakkor egyszerűen gyengesség és erősség is, hogy a tartalmat, a kompetenciát nagyjából a hálózati együttműködés legitimálja.

HOL IS TART AZ E-LEARNING 2009-BEN?

Az erősödő politikai és társadalmi elfogadottság ellenére továbbra is elmarad a várakozásoktól az IKT hatása az oktatás világára. Az ezredfordulón önérzetesen állítottuk, hogy az e-learning jobban viselte az „e-buborék” kipukkanását, a „dotcom krízist” mint mondjuk az e-business. Mostanra, kis önkritikával, azt kell, hogy mondjuk, hogy az információs technológia modernizációs hatása jóval kevésbé tapasztalható az oktatási intézményekben, mint a vállalatok és a közsféra esetében – tehát úgyszólván teljesen megfordult ez a példálózás.

Mondjunk két egyszerű példát arról, hogy milyen jellegű történések kellettek volna ahhoz az oktatásban, hogy áttörő folyamatokról beszélhessünk. Gondoljunk arra, ahogy akár 5 éve vásároltunk repülőjegyet, vagy ahogy bejelentkeztünk a repülőtéren: mennyi adminisztrációval és bajlódással járt ez régebben. Most pedig milyen egyszerűen történik, köszönhetően az információs technológiáknak és az ezekkel együtt megváltozott fogyasztói szokásoknak. Némileg hasonló az internetes „bankolás” vagy a pénzkidó automatáknak, ATM-eknek az elterjedése és működése is. Ezek roppant széles körben használatosak és számtalan ügyet lehet elintézni a segítségükkel egyszerűen és megbízhatóan. Hasonló jó példákat roppant nehéz találni az oktatás világában. Talán ilyennek mondhatjuk a felfedezés alapú, a keresve, felfedezve tanulást az interneten (inquiry based vagy exploratory learning), például a Google használatát. Azonban a Google igazából nem oktatási fejlesztés, még ha gyakran is használjuk ismeretszerzésre.

KOMPLEXITÁS ÉS AZ „E-LEARNING ALKALMAZÁSI TARTOMÁNYOK”

Mostanában joggal beszélünk sokat arról, hogy az e-learning komplexitása jelentősen növekedett az elmúlt években, és ma már nem vizsgálható egyetlen jelenségként. A különböző tanulási környezetekben alkalmazott változatos technológiai megoldások nagyszámú scenárióteredményeznek és eltérő e-learning-alkalmazási tartományokat („e-learning territories”) hoznak létre. A HELIOS (Horizontal European E-learning Observation System) európai uniós projekt egyik érdekes eredménye ennek a komplexitásnak a kibontása és szemléltetése az informális és formális tanulásban, illetve az oktatási intézményekben folyó legkülönbébbégyébb tanulási helyzetekben megvalósuló képzés mentén. Kutatások folynak azzal kapcsolatban, hogy mit is mondhatunk valójában ezekről az e-learning „territóriumokról” és ezek fejlődéséről annak érdekében, hogy magát a jelenséget, illetve kapcsolódó döntéseket könnyebben kezelhesse mind a vizsgálódó politika, mind a gyakorlat.

Talán nem túlzás azt mondani, hogy az oktatási szféra által elfoglalt társadalmi térért egyfajta küzdelem folyik. A társadalmi presztízsért, a tudásfejlesztő, tudásközvetítő szerepért versenyhelyzetek sokasága keletkezett a reálszféra, a vállalati szféra

és a civilszféra oldaláról is, és egyfajta nyomás nehezedik az intézményekre. Ebben korántsem hanyagolható az információtechnológiák szerepe. Nagyon sokat változott a világ azáltal, hogy az új és egyre nagyobb teljesítményű, hatékonyságú informatikai eszközökhöz egyre olcsóbbá válik a hozzáférés, és ezek a számítógépek, hálózati eszközök természetesen megjelennek az oktatás és a tanulás világában is. Egy olyan spontán, lassú és masszív térhódításról beszélhetünk, amely jobbára nem szervezett formában valósul meg. A legkülönbözőbb informatikai és kommunikációs eszközök jelennek meg a tanulóinknál, amelyeket ők igen professzionálisan használnak. Sőt, egyszerűbben és jobban használják egymás között, mint amennyire az intézmény vagy akár a tanár teszi.

ÉRTÉKELÉS ÉS ELŐRETEKINTÉS

Mindazonáltal elgondolkodhatunk azon – a jelenlegi „retorikai és terminológiai infláció” körülményei között –, hogy az új eszközökkel járó új szóhasználat valójában a gondolkodásunkba szervesen beépülő paradigmákat jelzi-e, vagy inkább a közbeszéd egyfajta célszerű átfogalmazódása, üzleti vagy akár (szakma)politikai motivációk mentén. Valószínűleg mind a kettőt megtaláljuk ezekben a folyamatokban. Az oktatási szakmának kritikus felelősséggel kell közelíteni ehhez a kérdéshez!

A következő időszak kritikus tényezője az e-learning fejlődése abból a szempontból, hogy mennyire segíti az oktatási intézmények munkáját. A „mainstreaming” – a felértékelődés, az integráció, vagyis, hogy az eszköz társasági gyakorlat magától értetődő részévé válik. Ez mindmáig nagyrészt a döntéshozókra múlik, tehát az elsődleges feladat az intézményvezetők és oktatók felkészítése a változások irányítására, menedzselésére. Enélkül csak alacsony hozzáadott értékkel bíró, kevésbé szervesülő, „lebutított” megoldások jelenhetnek meg az intézményekben. Ezzel kapcsolatban divatos vizsgálni az intézmények digitális érettségét, az „e-maturity-t”, vagyis az információs és kommunikációs technológiák stratégiai alkalmazását, illetve az IKT potenciáljának kihasználását az oktatás hatékonyságának, eredményességének javítására.

Arra is számíthatunk, hogy előtérbe kerülnek az e-learning humán elemei, mert a technológia már többé-kevésbé megbízhatóan működik. Az informális és nemformális tanulás, valamint az e-learning összefonódása nagy kihívás az intézményekben folyó oktatás számára. A web2.0 eszköztár általánossá válásával felértékelődik a kollaboratív tanulás.

Az e-learning ugyanakkor egyre inkább az új ismeretek, a tudás keletkezésének előmozdítójává, szerves közegévé válhat. Mivel az információtechnológiák használatát továbbra is erős modernizációs tényező, így fennmarad az a várakozás, hogy az e-learning szakszerű bevezetése szervezeti-intézményi fejlődést, innovációt eredményez.

Köszönöm a figyelmüket!